

Išlaidų dėl su darbu susijusių nelaimingų atsitikimų ir ligų apskaičiavimas. Europos duomenų šaltinių analizė

Europos rizikos stebėjimo tarnyba
Santrauka

Sauga ir sveikata darbe turi rūpintis visi. Tai naudinga jums. Tai naudinga verslui.

Autoriai

Swenneke van den Heuvel; Lennart van der Zwaan; Liza van Dam; Karen Oude-Hengel; Iris Eekhout; Martijn van Emmerik (TNO); Claudia Oldenburg; Carsten Brück (KOOP); Pawel Janowski, Camille Wilhelm (VVA).

Projektą administravo

Dietmar Elsler; Michaela Seifert (EU-OSHA).

Šią ataskaitą užsakė Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA). Ataskaitos turinį, įskaitant bet kokią išreikštą nuomonę ir (arba) pateiktas išvadas, parengė autoriai ir jis nebūtinai atspindi EU-OSHA nuomonę.

„Europe Direct“ – tarnyba, padėsianti jums rasti atsakymus į klausimus apie Europos Sąjungą.

Nemokamas telefono numeris (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Kai kurie mobiliojo ryšio operatoriai neteikia paslaugos skambinti 00 800 numeriu arba šie skambučiai yra mokami.

Daugiau informacijos apie Europos Sąjungą pateikiama internete (<http://europa.eu>).

Katalogo duomenys pateikiami ant šio leidinio viršelio.

Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017 m.

© Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, 2017 m.

Leidžiama kopijuoti nurodžius šaltinį.

Anotacija

EU-OSHA siekia apskaičiuoti išlaidas, patiriamas dėl nelaimingų atsitikimų darbe, su darbu susijusių sveikatos problemų ir mirčių Europoje. Šiam tikslui pasiekti pirmiausia reikia apžvelgti nacionalinių ir tarptautinių duomenų šaltinių, kurių gali prireikti atliekant tokius išlaidų skaičiavimus Europos lygmeniu, prieinamumą ir kokybę. Šioje ataskaitoje pateikiami pirmojo etapo rezultatai.

Atitinkamų duomenų prieinamumas buvo tiriamas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmenimis 28-iose ES valstybėse narėse, Islandijoje ir Norvegijoje. Duomenis rinkome padedami šalių ekspertų, kurie buvo paprašyti užpildyti formas, susijusias su nelaimingų atsitikimų darbe ir dėl su darbu susijusių sveikatos problemų atvejais ir dėl jų patiriamomis išlaidomis. .

Gauti duomenys buvo vertinami pagal iš anksto nustatytus kokybės kriterijus. Išlaidų vertinimą apribojo duomenų prieinamumas.

Įvertinus duomenų šaltinių aprėptį ir kokybę, paaiškėjo, kad neturime pakankamai duomenų, kad galėtume nustatyti su darbu susijusios ligų naštos atvejus Europos lygmeniu. Trūksta duomenų apie nelaimingus atsitikimus darbe ir apie su darbu susijusias sveikatos problemas, jie yra nepatikimi arba nepakankami.

Bandydami apskaičiuoti išlaidas, išsiaiškinome, kad tiesiogines sveikatos priežiūros išlaidas galima apskaičiuoti naudojantis tarptautiniais duomenų šaltiniais. Bus sunku apskaičiuoti netiesiogines išlaidas, nes nėra duomenų apie keletą papildomų išlaidų rūšių ir apie išlaidas, patiriamas įprastų darbuotojo užduočių perėmimo laikotarpiu. Remdamiesi turimais duomenų šaltiniais apie darbo užmokestį neatskaičius mokesčių, rekomenduojame taikyti žmogiškojo kapitalo metodą. Tačiau esminė sąlyga taikant šį metodą – galimybė apskaičiuoti praleistas darbo dienas.

Nepaisant to, kad trūksta duomenų, atliekant skaičiavimus kai kurias spragas galima užpildyti. Toks pasiūlymas gali būti grindžiamas šiais pastebėjimais:

- Kai kuriose šalyse duomenų šaltinių prieinamumas atrodo pagrįstai patikimas ir šaltinių gali užtekti siekiant atlikti apgalvotus skaičiavimus. Vėliau šie rezultatai gali būti naudojami siekiant apskaičiuoti išlaidas kitose panašias struktūras turinčiose šalyse.
- Suderinus duomenis apie su darbu susijusių ligų dalį, duomenis apie sergamumą šiomis ligomis bei jų paplitimą ir duomenis apie išlaidas, būtų galima apskaičiuoti su kai kuriomis konkrečiomis ligomis susijusias išlaidas.
- Kadangi atlikta nemažai tyrimų apie tam tikrų rizikos veiksnių poveikį konkrečioms sveikatos problemoms, taip pat yra duomenų apie konkrečių rizikos veiksnių paplitimą, galima apskaičiuoti išlaidas pagal rizikos veiksnį.

Taikant tokį metodą būtų galima iš dalies apskaičiuoti išlaidas. Tačiau, norint apskaičiuoti visą su darbu susijusių ligų naštą, būtina nustatyti daug prielaidų, kuriomis būtų grindžiamas skaičiavimas.

1. Santrauka

Nors daugelis šalių supranta, kad darbuotojų sauga ir sveikata (DSS) yra svarbi, daug darbuotojų vis dar dirba sveikatai kenksmingomis ir nesaugiomis sąlygomis (Tarptautinė darbo organizacija, 2011¹). 2013 m. 28-iose ES valstybėse narėse įvyko apie 3,1 mln. nelaimingų atsitikimų, dėl kurių asmenys negalėjo dirbti bent keturias dienas, ir 3 674 mirtini nelaimingi atsitikimai (Eurostatas, 2016a)². Tais pačiais metais vidutiniškai 7,4 proc. 28-ių ES valstybių narių gyventojų turėjo vieną ar daugiau su darbu susijusių sveikatos problemų, kurios atsirado arba paūmėjo dėl darbo (Agilis, 2015³).

Sveikos ir saugios darbo aplinkos siekiama ne tik norint patenkinti darbuotojų lūkesčius, ja taip pat nemažai prisidedama prie darbo našumo bei ekonomikos augimo skatinimo. DSS priemonių įgyvendinimas padeda didinti įmonių konkurencingumą ir produktyvumą, nes dėl to sumažėja išlaidos, patiriamos dėl nelaimingų atsitikimų darbe bei su darbu susijusių sveikatos problemų, ir padidėja darbuotojų motyvacija. Be to, mažėjant nelaimingiems atsitikimams darbe ir su darbu susijusioms sveikatos problemoms, atitinkamai sumažėja ir spaudimas valstybinės bei privačios socialinės apsaugos, draudimo ir pensijų sistemoms.

EU-OSHA tikslas yra apskaičiuoti išlaidas, patiriamas dėl nelaimingų atsitikimų darbe, su darbu susijusių sveikatos problemų ir mirčių Europoje. Norėdama pasiekti šį tikslą, EU-OSHA taikė dviejų etapų metodą. Pirmajame etape siekiama apžvelgti nacionalinių ir tarptautinių duomenų šaltinių, kurių gali pririnkti atliekant išlaidų skaičiavimus Europos lygmeniu, prieinamumą ir kokybę. Šioje ataskaitoje pateikiami pirmojo etapo rezultatai.

Siekiant apskaičiuoti išlaidas, patiriamas dėl su darbu susijusių ligų, būtina nustatyti tokių atvejų skaičių ir nustatytiems atvejams pritaikyti pinigines vertes. Atitinkamų duomenų šaltinių apie išlaidas ir atvejus prieinamumas buvo tiriamas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmenimis 28-iose ES valstybėse narėse, Islandijoje ir Norvegijoje. Siekdami surinkti informaciją apie duomenų šaltinių prieinamumą nacionaliniu lygmeniu, pakvietėme šalių ekspertus dalyvauti projekte. Tam, kad suderintume šalių ekspertų duomenų rinkimą, naudojome formas. Siekdami užtikrinti, kad šiose formose būtų registruojama visa svarbi informacija, prieš nustatydami galutinę formos struktūrą, atlikome atitinkamos literatūros paiešką. Ieškodami tokios literatūros atsižvelgėme į vykdytus tyrimus ir jų rezultatus apie išlaidas, patiriamas dėl nelaimingų atsitikimų ir su darbu susijusių sveikatos problemų. Be to, sudarėme šalių profilius, siekdami nustatyti, kaip šalyse pranešama apie nelaimingus atsitikimus ir su darbu susijusias arba profesines ligas, ir nustatyti atitinkamą išlaidų apskaičiavimo pobūdį. Šie profiliai padeda geriau suprasti per projektą nustatytų duomenų prieinamumą ir kokybę.

Į atvejų analizės formą turėtų būti įtrauktos visos su darbu susijusių ligų kategorijos. Atvejai yra susiję su nelaimingais atsitikimais darbe ir sveikatos problemomis, kurios (iš dalies) atsirado arba paūmėjo dėl darbo. Sveikatos problemos, kurių vienintelis arba svarbiausias veiksnys yra darbas, taip pat laikomos profesinėmis ligomis. Nustatėme keturias pagrindines kategorijas:

- nelaimingi atsitikimai darbe;
- profesinės ligos;
- su darbu susijusios ligos;
- sergančių darbuotojų atvykimas į darbą.

---

¹ Tarptautinė darbo organizacija. (2011). *19-asis darbuotojų saugos ir sveikatos klausimų pasaulinis kongresas. TDO įvadinė ataskaita. Pasaulinės tendencijos ir su darbuotojų sauga ir sveikata susijusios problemos. Stambulas, Turkija, 2011 m. rugsėjis 11–15 d.* Ženeva: TDO.

² Eurostatas. (2016a). Nelaimingų atsitikimų darbe statistika. Parsisiūsta iš http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Accidents_at_work_statistics.

³ Agilis, S. A. (2015). Statistika ir duomenys. Galutinė statistinė ataskaita dėl 2013 m. *ad hoc* modulio kokybės vertinimo ir statistinės analizės. 2015. Parsisiūsta iš http://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037334/Evaluation_report_LFS_AHM_2013.7z

Išlaidų dėl su darbu susijusių nelaimingų atsitikimų ir ligų apskaičiavimas. Europos duomenų šaltinių analizė

Kiekvienai kategorijai formoje buvo pateikti klausimai apie šaltinio informaciją, geografinę aprėptį, atskaitos laikotarpį (pvz., atskiras tyrimas, tęstinis registravimas), prieinamumą, galimą išskirstymą (pagal amžių, lytį, ekonomikos sektorių, profesiją, darbo pobūdį arba diagnozę) ir aprėptį (pvz., neįtraukiant tam tikrų sektorių, neįtraukiant savarankiškai dirbančių asmenų). Jeigu taikytina, buvo renkama informacija apie sveikatos problemos tipą ir sunkumą, taip pat apie bendruosius pranešimo kriterijus, pvz., savanoriškas ar privalomas, paskatos ir duomenys apie nepranešimo atvejus. Be to, į formą buvo įtraukta konkreti su kategorijomis susijusi informacija, pvz., „Kaip apibrėžiamas „nelaimingas atsitikimas“?“.

Kad galėtume apžvelgti prieinamus šaltinius, kurių reikia norint apskaičiuoti išlaidas dėl nelaimingų atsitikimų darbe, ligų, mirčių ir sergančių darbuotojų atvykimo į darbą, surinkome informaciją atsižvelgdami į šias išlaidų kategorijas:

- našumo kaštai;
- sveikatos priežiūros išlaidos;
- gyvenimo kokybės pablogėjimas;
- administracinės išlaidos;
- draudimo išlaidos.

Kad visos išlaidos būtų įtrauktos ir išnagrinėtos, išlaidų kategorijos buvo suskirstytos į subkategorijas, priklausomai nuo to, kas patyrė išlaidas. Išlaidas gali patirti:

- darbuotojai ir šeima;
- darbdaviai;
- valdžios įstaiga;
- visuomenė.

Nebuvo galima įvertinti su išlaidomis susijusių duomenų šaltinių kokybės, nes išlaidų kategorijos dažnai buvo grindžiamos įvairiais duomenų šaltiniais ir trūko informacijos apie kokybę. Dėl to, ši su išlaidomis susijusių duomenų šaltinių apžvalga yra apribota. Siekdami įvertinti su išlaidomis susijusių duomenų šaltinių aprėptį, pirmiausia nustatėme išlaidų rūšis, kurios, mūsų manymu, buvo svarbiausios mūsų tikslui; taip išskyrėme šias tiesioginių ir netiesioginių išlaidų rūšis:

- sveikatos priežiūros išlaidos sveikatos priežiūros sistemoje: bendros sveikatos priežiūros išlaidos ir bendros gydymo išlaidos neįgaliais tapusiems darbuotojams;
- našumo išlaidos: darbo užmokestis neatskaičius mokesčių, prarastų darbo dienų skaičius, įprastų darbuotojo užduočių perėmimo laikotarpis⁴, bendros laikinojo nedarbingumo atostogų ir (arba) ligos išmokų išlaidos, bendros nedarbingumo ir (arba) negalios išmokų išlaidos;
- papildomos išlaidos, nepatenkančios į dvi pirmiau minėtas kategorijas: su laikinu darbuotojo pakeitimu susijusios išlaidos, įdarbinimo išlaidos ir reabilitacijos išlaidos.

Be šių išlaidų, taip pat apskaičiavome su darbu susijusio sveikatos pablogėjimo poveikio gyvenimui išlaidas. Šios išlaidos susijusios su gyvenimo kokybės pablogėjimo verte arba su mirtimi. Negalima šiam pablogėjimui tiesiogiai priskirti pinigines vertes. Tačiau nustatėme gyvenimo kokybės pablogėjimo vertę, užtikrinama, kad priimant sprendimus dėl DSS, būtų atsižvelgiama į su darbu susijusios ligos poveikį gyvenimo kokybės pablogėjimui. Jeigu gyvenimo kokybė įtraukiama į išlaidų skaičiavimus, dažnai ji yra didžiausia sudedamoji dalis.

Įvertinę reikiamų duomenų šaltinių aprėptį ir kokybę, padarėme šias išvadas:

---

⁴ Įprastų darbuotojo užduočių perėmimo laikotarpis – tai laikas, per kurį kitas darbuotojas iš bedarbių grupės visiškai pakeičia asmenį, kuris negali dirbti dėl ligos (W. Kirch, 2008, Encyclopedia of Public Health, Springer).

Išlaidų dėl su darbu susijusių nelaimingų atsitikimų ir ligų apskaičiavimas. Europos duomenų šaltinių analizė

- Tarptautiniuose duomenų šaltiniuose (Europos nelaimingų atsitikimų darbe statistikoje (ENADS) ir darbo jėgos tyrimo *ad hoc* moduliuose) daugelyje šalių trūksta duomenų apie nelaimingus atsitikimus darbe arba jie yra nepatikimi. Kai kuriose šalyse yra nacionalinių šaltinių, kuriais galima papildyti arba pakeisti tarptautinius duomenų šaltinius, tačiau negalime būti tikri dėl jų kokybės.
- Be nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų, kurios apibrėžiamos kaip dėl darbo atsiradusios ligos, paplitimas yra svarbus su darbu susijusių ligų naštos rodiklis. Tačiau vis dar diskutuojama, kurios ligos atsiranda dėl darbo, o kurių kilmė kita. Europos šalys taiko skirtingus profesinių ligų ir diagnozavimo kriterijų sąrašus.
- Šiame tyrime yra visų Europos šalių duomenys apie su darbu susijusias sveikatos problemas. Nors duomenys paimti iš patikimų tarptautinių šaltinių (aukštos kokybės tyrimų), pačių darbuotojų praneštų su darbu susijusių sveikatos problemų vertė, skaičiuojant su darbu susijusių ligų našta, yra ribota. Be bendro tarptautinių tyrimų ribotumo, kaip antai, šališkumo, su formulavimu susijusių problemų ir kultūrinių skirtumų, pagrindinis trūkumas yra tai, kad atliekant tyrimą negalima įvertinti mirtinų ligų ir ligų, kurioms būdingas ilgas inkubacinis laikotarpis. Taip pat atsižvelgiama tik į vieną ligą per metus, net jeigu atsiranda daugiau ligų, todėl tikroji problema gali būti tinkamai neįvertinta.
- Visų šalių duomenys apie sergančių darbuotojų atvykimą į darbą surinkti atliekant aukštos kokybės tyrimą. Tačiau šios informacijos neužtenka siekiant apskaičiuoti našumo ir veiklos nuostolius arba kitas išlaidas, patiriamas dėl sergančių darbuotojų atvykimo į darbą, nes nėra informacijos apie ryšį su darbu arba našumo nuostolių apimtį.
- Turime visų šalių duomenis apie ligų paplitimą ir sergamumą jomis. Tačiau norėdami įvertinti su darbu susijusių ligų našta, dar turime sužinoti su darbu susijusių šių ligų dalį.

Apibendrinant, neužteko duomenų, kad būtų galima nustatyti su darbu susijusių ligų atvejus Europos lygmeniu. Trūksta išsamių, patikimų duomenų apie nelaimingus atsitikimus darbe ir su darbu susijusias sveikatos problemas.

Nors trūksta duomenų apie atvejus, nustatėme išlaidų šaltinius:

- Dauguma šalių pateikė su bendromis sveikatos priežiūros išlaidomis ir bendromis gydymo išlaidomis darbuotojams, kuriems taikomos neįgaliesiems skirtos sistemos, susijusių duomenų šaltinius. Siekiant įvertinti faktinį sveikatos priežiūros išlaidų dydį, labai svarbūs duomenys apie našumo išlaidas ir gyvenimo kokybės pablogėjimą.
- Atsižvelgiant į našumo išlaidas, tarptautiniuose duomenų šaltiniuose pateikiami tik duomenys apie darbo užmokestį neatskaičius mokesčių. Nacionaliniai duomenys apie prarastas darbo dienas, įprastų darbuotojo užduočių perėmimo laikotarpį, bendras laikinojo nedarbingumo atostogų ir (arba) ligos išmokų išlaidas, bendras nedarbingumo ir (arba) neįgalumo išmokų išlaidas yra padirki, todėl sunku apskaičiuoti našumo išlaidas. Žmogiškojo kapitalo metodas – tinkamiausias būdas apskaičiuoti išlaidas dėl prastos DSS praktikos, tačiau naudojant šį metodą reikia apskaičiuoti darbo dienas.
- Retai būna duomenų apie papildomas išlaidas, kurios dažniausiai naudojamos taikant išlaidų, skiriamų įprastų darbuotojo užduočių perėmimui, metodą. Todėl negalima apskaičiuoti, kokių papildomų išlaidų patiriama, kai pakeičiamas sergantis darbuotojas ir kai siekiama pradinio jo darbo našumo lygmens.
- Kalbant apie gyvenimo kokybės pablogėjimą – beveik nėra duomenų apie dėl gyvenimo kokybės prarastus gyvenimo metus arba norą mokėti. Visuotinės ligų naštos tyrime pateikiami duomenys apie dėl sveikatos sutrikimų prarastus sveiko gyvenimo metus (DALY) galėtų būti alternatyva. Norint apskaičiuoti dėl sveikatos sutrikimų prarastų sveiko gyvenimo metų skaičių, siejamą su nelaimingais atsitikimais darbe ir su darbu susijusiomis ligomis, reikia turėti duomenis apie su darbu susijusių ligų dalį.

Apibendrinant, tiesiogines sveikatos priežiūros išlaidas galima apskaičiuoti naudojantis tarptautiniais duomenų šaltiniais. Tačiau sunku apskaičiuoti netiesiogines išlaidas, nes trūksta duomenų apie keletą

Išlaidų dėl su darbu susijusių nelaimingų atsitikimų ir ligų apskaičiavimas. Europos duomenų šaltinių analizė

papildomų išlaidų rūšių ir apie išlaidas, patiriamasdarbuotojo užduočių perėmimo laikotarpiu. Remdamiesi turimais duomenų šaltiniais apie darbo užmokestį neatskaičius mokesčių, rekomenduojame taikyti žmogiškojo kapitalo metodą. Tačiau norint naudoti šį metodą, būtina apskaičiuoti praleistas darbo dienas.

Nepaisant to, kad trūksta duomenų, kai kurias spragas galima užpildyti atliekant skaičiavimus. Toliau pateikiame kelias galimybes.

- Kai kuriose šalyse duomenų šaltinių prieinamumas yra pagrįstai patikimas bei išsamus ir jų gali užtekti siekiant atlikti atsargų vertinimą. Vėliau šie rezultatai gali būti naudojami siekiant apskaičiuoti išlaidas kitose panašias struktūras turinčiose šalyse.
- Suderinus duomenis apie su darbu susijusių ligų dalį, sergamumą šiomis ligomis bei jų paplitimą ir su šiomis ligomis siejamas išlaidas, būtų įmanoma apskaičiuoti su kai kuriomis konkrečiomis ligomis susijusias išlaidas.
- Kadangi atlikta nemažai tyrimų apie tam tikrų rizikos veiksnių poveikį konkrečioms sveikatos problemoms, taip pat yra duomenų apie konkrečių rizikos veiksnių paplitimą, galima apskaičiuoti išlaidas pagal rizikos veiksnių.

Pasitelkus šiuos metodus galima iš dalies apskaičiuoti išlaidas. Tačiau siekiant apskaičiuoti **visą** su darbu susijusių ligų našta, reikėtų nustatyti daug prielaidų.

Apytiksliai ekonominių išlaidų apskaičiavimo modelio kūrimas

Atsižvelgusi į šioje ataskaitoje aptartų nacionalinių duomenų šaltinių ribotumą, EU-OSHA bendradarbiavo su TDO, Suomija ir Singapūru plėtojant apytiksliai išlaidų skaičiavimus, pagrįstus esamais duomenimis tarptautiniu lygmeniu, tam, kad apytiksliai apskaičiuotų kiekvienos ES valstybės narės, Norvegijos ir Islandijos išlaidas. Skaičiavimas bus grindžiamas dėl sveikatos sutrikimų prarastų sveiko gyvenimo metų (DALY), kurie buvo prarasti dėl profesinių sužalojimų ir su darbu susijusių ligų, rodikliu. Šie vertinimai kartu su TDO buvo pristatyti 2017 m. rugsėjo mėn. Singapūre rengiamame 21-ajame darbuotojų saugos ir sveikatos klausimų pasauliniame kongrese.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA) padeda siekti, kad Europa taptų saugesne, sveikesne ir našesne vieta dirbti. Agentūra atlieka tyrimus, kuria ir platina patikimą, apibendrintą ir objektyvią informaciją apie darbuotojų saugą ir sveikatą ir rengia informuotumo didinimo kampanijas visoje Europoje. 1994 m. Europos Sąjungos įsteigta agentūra įsikūrusi Bilbao mieste, Ispanijoje. Čia kartu dirba Europos Komisijos, valstybių narių vyriausybių, darbdavių ir darbuotojų organizacijų atstovai ir geriausi visų 28 ES valstybių narių ir kitų šalių specialistai.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra

Santiago de Compostela 12, 5 aukštas
E48003 Bilbao, Ispanija
Tel. +34 944358400
Faks. (+34) 944358401 73 10
E. paštas information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

